WIKIVORT
הוורטיס שלנו לכולנו

פרשת מסעי

מה בפרשה: סיכום מתומצת של פרשת השבוע

כל המקומות שעברו בהם במדבר היו שוממים מישוב, עד שאפילו שם לא היה להם • בני-ישראל מגיעים לערבות מואב אשר בסמוך לנהר הירדן, ומקבלים הוראות אחרונות הקשורות לכניסתם לארץ • נושאי הפרשה ועיניניה מוגשים בלשון קלה וברורה

בתחילת הפרשה מפורטים 42 מסעות בני-ישראל במדבר, מצאתם ממצרים ועד לערבות מואב אשר בסמוך לנהר הירדן. כל המקומות שעברו בהם במדבר היו שוממים מישוב, עד שאפילו שם לא היה להם. כל השמות המוזכרים במקרא הם על שם המאורעות שארעו בהם לבני-ישראל.

הוראות שונות הקשורות לכניסה לארץ

לפני הכניסה לארץ מודיע הקב"ה על ידי משה ומזכיר לבני-ישראל ענינים שונים הקשורים לעתידם בארץ ; הקב"ה מצווה להשמיד את הפסלים ומתריע בבני-ישראל כי אם לא יהרסו לגמרי את מזבחות האלילים ולא יגרשו את כל יושבי הארץ יתנקם בהם הדבר ויהיה להם לנזק ברבות הימים.

הקב"ה מציין את גבולות הארץ לארבע רוחותיה. אלו היו הגבולות בתקופת הכניסה לארץ אשר עליהם חלות המצוות המיוחדות הקשורות אך ורק לארץ ישראל, אולם גבולות אלו עתידים להתרחב כפי שהבטיח הקב"ה לאברהם בברית בין הבתרים.

מאחר שלשבט לוי לא היתה נחלה מוגדרת בארץ נצטוו בני-ישראל להקצות 48 ערים מיוחדות ללויים. שש מתוך ערי הלויים יועדו בתור ערי מקלט. כל אדם שהרג את חברו בשגגה (שלא בכוונה) יכול היה לנוס לערים הללו ולהנצל מבני משפחת ההרוג, העלולים לנקום את דם אחיהם.

היות שהיו מקרים שהבנות ירשו את נחלת אביהם וכדי לא לבלבל את תחומי השבטים נאסר על הבנות להנשא לבני שבטים אחרים. איסור זה חל רק על בני אותו דור שנכנסו לארץ.

ויסעו מחרדה ויחנו במקהלת; ויסעו ממקהלת ויחנו בתחת

ה"בן פורת יוסף" מפרש פסוקים אלו על דרך הדרוש: אמרו חז"ל (סוטה מ ע"א): "לעולם תהא אימת צבור עליך". אך כדי שיוכל האדם לקבל עליו על הנהגת הצבור ולדרוש במקהלות עם, צריך שתסור ממנו ה'אימתא דצבורא'. ורמז לדבר: "ויסעו מחרדה ויחנו במקהלות" - כשיוצאים מ"חרדה", מאימת הצבור, נתן לדרש "במקהלות" עם.

והנה, יש כאלה הבורחים מן הכבוד ואינם רוצים לקבל על עצמם עול הרבנות, ומכיון שאינם חפצים להנות מכתרה של תורה מנהיגים עצמם במנהג דרך ארץ ועוסקים במלאכה וסחורה. ורמז לדבר: "ויסעו ממקהלת" - בורחים מן הרבנות ומהנהגת הצבור. ומה עושה הקב"ה? "ויחנו בתחת" - הקב"ה מורידם מפרנסתם ומביאם לידי דחק ומחסור, ואז בלית ברירה מקבלים על עצמם עול ההנהגה והרבנות, לתועלת הדור.

מסעי בני ישראל

"ואלך אתכם ארבעים שנה במדבר" (דברים כ"ט ד'). אמר הקדוש ברוך הוא לישראל: "הדור אתם ראו

בס"ד

פרשת מסעי

דבר ה' המדבר הייתי לישראל אם ארץ מאפליה, מדוע אמרו עמי רדנו לא נבוא עוד אליך" (ירמיהו ב' לא'), שמא כמדבר נהגתי אתכם? בנוהג שבעולם מלך בשר ודם שיוצא למדבר – שמא מוצא שם שלוה או אכילה ושתיה כשם שהוא מוצא בפלטין שלו? ואתם הייתם עבדים במצרים והוצאתי אתכם משם והרבצתי אתכם תחת ענני הכבוד, והעמדתי לכם שלשה גואלים משמשים אתכם: משה ואהרן ומרים. בנוהג שבעולם, אדם מקבל אורח – יום ראשון שוחט לו עגל, ים שני – תרנגולים, יום שלישי – קטניות, יום רביעי – ממעט והולך, לא דומה יום ראשון כיום אחרון. יכול אף הקדוש ברוך הוא כן? תלמוד לומר: "זה ארבעים שנה ה' אלוקיך עמך" – יום אחרון כיום ראשון (מדרש תנחומא).

בפרשת מסעי מפורטים מ"ב המסעות של בני ישראל במדבר. השאלה המעסיקה את מפרשי התורה היא: למה ובשביל מי נכתבו מסעות אלה, הלא הדור המבוגר – דור המדבר כבר לא היה בחיים, לדור הצעיר לא היה כל ענין במסעות אלה, אם כן למה נכתבו?

רש"י מביא בשם רבי תנחומא, משל למה הדבר דומה? למלך שהיה בנו חולה. הוליכו למקום אחר לרפאותו. כיון שהיו חוזרין, התחיל אביו מונה כל המסעות ואמר לו: כאן ישננו, כאן הוקרנו, כאן חששת את ראשך – כך אמר לו הקדוש ברוך הוא: משה, מנה להם כל המקומות היכן הכעסוני, לכך נאמר "אלה מסעי בני ישראל".

לפי הסברו של ה"מורה נבוכים" פירטה התורה שמות מסעות בני ישראל, היות ובמשך הזמן ימצאו אנשים אשר יקטינו את גודל הניסים והנפלאות שנעשו במדבר, בטענה כי לא יתכן שעם שלם יחזיק מעמד במדבר שמם ויתפרנס עם מן השמים ומי באר, ולכן יסבירו אנשים אלה שכל הנדידה התקיימה במדבריות הקרובים לישוב ותושבי הישובים היו מספקים להם תמורת כסף וזהב כל צרכיהם. לכן נזכרו שמות המסעות כדי שהדורות הבאים יוכחו לדעת שבמקומות בהם נדדו בני ישראל, נשארו מקומות מדבר שוממים ומרוחקים מכל ישוב, ואין כל אפשרות גם היום להחזיק שם מעמד תקופה ממושכת של ארבעים שנה.

מהסברים אלה ואחרים המובאים במדרשים ובמפרשי התורה, מתקבל הרושם העיקרי שכוונת התורה להצביע ולציין שלמרות כל הנדידות, לא היתה להם דחיפה נפשית ומשיכה רוחנית לציון.

אצל דור המדבר מוצאים אנו התקוממויות ותלונות בשעה שהיו חסרים להם מים, או נגד המן, או בשטח אחר: "וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו איש לפתח אהלו". טענתם היתה "למה העליתונו ממצרים למות במדבר ... ונפשנו קצה בלחם הקלוקל", ואילו על למה לא הכניסתנו לארץ ישראל לא התלוננו אף פעם. ולא זו בלבד אלא גם לאחר פטירת אהרן שהיו קרובים לכניסה לארץ ישראל, גם אז, היו מרדנים שרצו לשוב למצרים, כדברי רש"י בשם הירושלמי: שכשמת אהרן נסתלקו ענני הכבוד ובאו הכנענים להלחם בישראל, ונתנו לב לחזור למצרים, וחזרו לאחוריהם שמונה מסעות מהר ההר למוסרה וכו', ורדפו בני לוי אחריהם להחזירם, והרגו מהם שבע משפחות ומבני לוי נפלו ארבע משפחות. הרי שגם בסוף שנות הארבעים של נדידה במדבר, התנהל קרב והרגו יהודים על שלא רצו להכנס לארץ ישראל.

בין המפרשים יש מסבירים לאור זה את השוני שבפסוק הראשון בפרשת מסעי, שבתחילה נאמר: "ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם" ולבסוף "ואלה מסעיהם למוצאיהם", ואומרים: הבורח מהשונא ואינו יודע את טיב המקום אליו יגיע – העיקר אצלו הבריחה וההתרחקות מהשונא, ולכן יחשוב בכל תחנה רק את המרחק שהתרחק משונאו, אבל היודע לאן פניו מועדות וטיב המקום אליו שואף הוא להגיע – יחשוב בעיקר מה רב עוד הדרך לפניו. לישראל היתה מגמה אחת – לברוח ממצרים ולא רצו לדעת את טיב הארץ שלפניהם, ועל כן – "ואלה מסעיהם למוצאיהם" – חשבו רק כמה מסעות כבר התרחקו ממקום

פרשת מסעי

שיצאו ממנו. אבל משה ראה את המטרה לפניו – "כי טובה הארץ מאד מאד", ולכן "ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם" – כמה מסעות עדיין לפניו עד שיגיע למחוז חפצו. משום כך אפשר להבין הזדעזעותו של משה בשעה שבני גד ובני ראובן באו אליו לבקש נחלה בעבר הירדן, היות ובטחו על עשרם וגבורתם.

עד היום עדיין מחלחלת המחלה בקרבנו, העשירים בחוץ לארץ בוטחים על רוב עשרם ומתארגנים על ידי קבוצות שונות של הגנה עצמית נגד שונאי ישראל, אולם כשם שאין קוממיות בחוצה לארץ, כך אין שם מושג של הגנה עצמית – בארצכם אתם יושבים לבטח ואי אתם יושבים לבטח בארצות הגולה. יודעים היו בני גד ובני ראובן שהם נמצאים בין שונאים שונים ובוטחים על כן על ערי המבצר שמבצרים לעצמם בחוץ לארץ, אולם מלומדי נסיון אנחנו, כמה יכולים ערי מבצר כאלה בים של שנאה והרס לעזור חלילה בעת צרה.

צרות רבות ורעות עברו על בני ישראל במסעיהם השונים היות וכל מסעיהם היו "במדבר הגדול והנורא", דוקא בזמנים קשים אלו פונה הקב"ה למשה: "בערבות מואב על ירדן ירחו לאמור, כי אתם עוברים את הירדן אל ארץ כנען", רק אז מתחילים חיים חדשים לעם ישראל המכריזים "לא אמות כי אחיה ואספר מעשי י-ה".

המסע לתכלית -פרשת מסעי לאור הקבלה

הצצה אל פרשת השבוע, אל תוכנית ההשגחה האלוקית אשר סובבה את בני ישראל ארבעים שנה במדבר על מנת לברר את הניצוצות שנפלו שם.

<u>קורות הפרשה</u>
הפרשה המסיימת את חומש 'במדבר' פותחת במילים, "אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל". ראשי התיבות של המילים "מסעי בני" הן מ"ב, ותחילת הפרשה מתעדת את מ"ב המסעות שעשו בני ישראל במדבר מאז צאתם מארץ מצרים ועד כניסתם לארץ ישראל.
לאחר מכן, משה מקבל את הציווי לומר לבני ישראל שכאשר יכנסו לארץ, יורישו את כל יושבי הארץ מפניהם, ויאבדו את כל העבודה הזרה שלהם. כל שבט יתנחל בנחלה שקיבל על פי הגורל שנפל לו. אז מוזכרים גבולות הארץ אותה הם יורשים ומוזכרים שמות המנהיגים שינהיגו אותם בכיבוש והנחלת הארץ.
ציווי נוסף הוא על נתינת ערים מיוחדות ללווים שאין להם נחלה בישראל והקמת שש ערי מקלט שאליהן יוכל לנוס כל הרוצח בשגגה. כתובים גם דינים שונים של כל הרוצח נפש בישראל. סיום הפרשה בכך ששבט מנשה מבקש כי בנותיו של צלפחד שזכו בירושת נחלתו, לא יתחתנו עם שבט אחר על מנת שנחלת אביהם תישאר עם שבט מנשה. בקשתם מתקבלת וחוקה יוצאת שנחלות לא תעבור משבט לשבט.
חומש 'במדבר' מסיים במילים, "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים, אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּיַד-מֹשֶׁה--אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: בְּעַרְבֹת מוֹאָב, עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ".

<u>מ"ב מסעות</u>
כבר למדנו שבני ישראל נענשו בחטא המרגלים שיצטרכו לחכות ארבעים שנה במדבר עד מותם של כל הדור שיצא ממצרים. אבל, מה פשר ארבעים ושתים המסעות שעשו, הרי לא חיפשו מים ולחם, או מקום טוב יותר לזרוע, לחרוש ולקצור. הכל היה להם מן המוכן. אם כן, מדוע היו צריכים להיטלטל ארבעים ושתים פעמים לפני כניסתם לארץ, הלא היו יכולים פשוט לחנות במקום אחד, עד הגיע זמן כניסתם לארץ. אלא, שההשגחה דאגה שיסעו ארבעים ושתים מסעות.
מובן שהתורה היא נצחית ואינה סיפורים בעלמא על מה שקרה לאבותינו במדבר. תורה מלשון הוראה. הוראת דרך כללית כיצד עם ישראל נוהג בכל הדורות והוראת דרך פרטית לכל אדם, כיצד עליו לנהוג

פרשת מסעי

בחייו ומה המהלכים בנפש אותם הוא חייב לעבור על מנת להגיע לתכלית, להזדכך ולהיטהר בעבודתו הרוחנית עד החזרה לדבקות שלימה עם האור.

<u>המסעות שלנו</u>
ראשית נתבונן בדבריו הקדושים של ה"בעל שם טוב". הוא אומר, "כל המ"ב מסעות, הם אצל כל אדם מיום היוולדו, עד שובו אל עולמו. להבין זה, כי מיום הלידה והוצאתו מרחם אמו, בחינת יציאת מצרים כנודע". דרך החסידות היא קודם כל להאיר לאדם שיראה כי כל הכתוב בתורה קשור ישירות אל נפשו ומהלך חייו. מ"ב המסעות הן תבנית המהלכים שעובר כל אדם במשך כל ימי חייו.
ידוע כי אותו מהלך שקרה בתחילת הבריאה, קורה לכל נשמה, כל פעם מחדש. בתחילה היה אור אינסוף ממלא כל המציאות, זהו מצב העובר במעי אימו, כשנר דלוק על ראשו ומראים לו מקצה העולם ועד סופו, מלמדים אותו את כל התורה כולה. לאחר מכן, היה צמצום של אותו אור, התינוק יוצא אל העולם הזה ועולם התודעה שלו צר כעולמה של נמלה. היציאה מבטן אימו, הצירים, המעבר במקום הצר, מרמז על יציאת מצרים ועל תחילת מ"ב המסעות הפרטיים שלו. כפי שממשיך ה"בעל שם טוב", "אחר כך נוסע ממסע למסע עד בואו לארץ החיים העליונה". כל אחד מאתנו נוסע את מסעותיו ממש כפי שעם ישראל נסע את המסעות הכתובים בפרשה ובסיום המסעות, הגיעו אל ארץ ישראל. כך האדם צריך לדאוג ולראות שבסוף מסעותיו יגיע אל העולם הבא, אל הארץ הטובה, חזרה אל שורש נשמתו. מסיים ה"בעל שם טוב", "בודאי נכתבו המסעות בתורה, להורות הדרך הישר לאיש הישראלי, לידע הדרך הישר אשר ילך בו כל ימי חייו" (בעש"ט על התורה).
אולם הפלא הוא שהמסעות הללו לא פועלים רק באופן פרטי, אלא גם עם ישראל ככללות עובר את המסעות האלה שוב, לאחר שיורש את הארץ. כפי שזה רמוז בפתיחת הפרשה, "אֵלֶּה מַסְעֵי בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל" - ר"ת של ארבע הגלויות - אדום, מדי, בבל, יון (נחל קדומים). ננסה להיכנס קצת לעומק התכלית הרוחנית של התבנית הזאת של ארבעים ושתים מסעות שחוזרים על עצמם.

<u>שם מ"ב</u>
הקבלה מלמדת אותנו על שם מ"ב, השם המעלה. שם קדוש המורכב מארבעים ושתים אותיות ומוכר לרובנו בתפילת 'אנא בכח'. תפילה זו תוקנה אחרי חורבן הבית, ע"י התנא ר' נחוניה בן הקנא. ר' נחוניה הצפין את אותו שם קדוש בתפילה פשוטה של שבע שורות בנות שש מילים כל אחת, סה"כ מ"ב תיבות, כשהשם הקדוש מוצפן בראשי התיבות כמובן.
אבל זה לא המקום היחידי בתפילה שבו מוצפן שם מ"ב. הפרשייה הראשונה של קריאת 'שמע ישראל', 'ואהבת', היא בת ארבעים ושתים מילים, כנגד מ"ב אותיות של השם הקדוש. גם בקדיש, כשאנו חוזרים ואומרים, 'וישתבח, ויתפאר, ויתרמם, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל', אלה הן שבע מילים בנות שש אותיות, כנגד מ"ב אותיות של שם המעלה. אלה רק שתי דוגמאות, אבל השם הזה שהוא מפתח לעליה רוחנית, מוצפן בעוד מקומות בתפילה הידועים ליודעי הסוד.
הרב שליט"א אומר, השם הזה בא לתקן את כל הקלקולים שהיה בזמן המלכים שמלכו באדום המוזכרים בספר בראשית והמגלים לנו רבים מסודות הבריאה. המלך השמיני שמוזכר שם, מלך הדר, הוא כבר שלם והוא מתקן את כולם. בקצרה, המלכים המוזכרים שם מרמזים על ענינים גבוהים בקבלה. אלה העולמות שנחרבו, עד שנברא העולם הזה. כל מלך אמר 'אני אמלוך' - ללא שיתוף עם הכלל ובהנהגה של שליטה אנוכית. הדבר גרם לשבירה של העולמות ומהשבירה הזאת נפלו ניצוצות האור אל מעמקי הקליפות של העולם הזה.

<u>בירור ניצוצות</u>
התפקיד שלנו בבריאה, מסביר הרב שליט"א, הוא להעלות את הניצוצות חזרה אל שורשם. אולם, בשבירת הכלים נפלו ניצוצות גם במקומות שהס"א תפסה כל כך חזק, בלי שתהיה אפשרות להיכנס

פרשת מסעי

לשם. זה המדבר,"הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא, נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב, וְצִמָּאוֹן, אֲשֶׁר אֵין-מָיִם" (דברים ח' ט"ו). מקום שאין בו לחלוחית של קדושה. לשם כך הביא הקב"ה את ישראל שיעשו מ"ב מסעות כנגד השם של 'אנא בכח', שזה מעלה את הניצוצות ומתקן את כל המקומות שצריך לתקן, להוציא בלעם מפיהם, להוציא יקר מזולל. התפקיד של המסעות זה להוציא את הניצוצות משבי הקליפות. רק עם ישראל בשלמותו, שישים ריבו נשמות המאוגדות תחת הנהגתו של משה רבנו, יכלו לעשות את המלאכה של הוצאת אותם ניצוצות מהשבי העמוק ביותר. בשביל המלאכה הזאת צריך שלמות ואין שלמות גדולה יותר ממה שהתגלתה באותו דור.

אולם אמרנו שבמילים הראשונות של הפרשה רמוזות גם ארבע הגלויות שעם ישראל עבר אחרי כן. התפקיד של הגלויות היה להגיע לכל המקומות בהם נפלו ניצוצות ולהחזיר אותם חזרה אל הקדושה. כל מסע שיהודי יוצא אליו, תכליתו הרוחנית היא בירור ניצוצות הקשורים לשורש נשמתו. אין הליכה סתם. הסיפורים רבים על ה"בעל שם טוב" שהיה שולח את תלמידיו למקומות נידחים לעשות פעולות מסוימות כדי להוציא ניצוצות משבי הקליפות באותו מקום.

אומר "אור החיים הקדוש", "הטעם שהיו ישראל חונים במקום אחד שנה ובמקום אחר י"ב שעות, שהוא כפי מה שצריך לבירור הניצוצות שישנם במקום ההוא... וביררו בירור עצום" (אור החיים הקדוש על התורה).

לפעמים אנו מגיעים למקומות שלא חשבנו שנגיע אליהם, לא תכננו אפילו והנה אנחנו שם, לשעה, ליומיים ולפעמים לזמן ממושך של כמה שנים. על זה מפרש ה"בעל שם טוב" את הפסוק, "מֵה', מִצְעֲדֵי-גֶבֶר כּוֹנָנוּ; וְדַרְכּוֹ יֶחְפָּץ" (תהילים ל"ז כ"ג), שהאדם חושב שכל מקום שהוא הולך אליו זה לפי חפצו ועניניו, אלא שבאמת הקב"ה מוליכו למקום הזה דוקא כדי שיעלה שמה את העניינים השייכים אליו. חשוב שנזכור ונדע שההשגחה העליונה דאגה שנגיע לאן שהגענו על מנת לחבר ולהעלות ניצוצות הקשורים בנפשנו. אם היינו רואים, היינו מגלים את היופי של מ"ב המסעות שכל אחד מאתנו עובר, בכל יום, בכל שנה ובכל ימי חייו, על מנת שישלים את המלאכה הרוחנית שלשמה בא לעולם.

<u>אמונה</u>

אנו מדברים על מסעות בני ישראל במדבר וכאמור, התורה היא תורה נצחית, לא ספר היסטוריה. המסעות נושאים בתוכם לימוד על אמונה גדולה בבורא, במשה רבנו ובדרכם של עם ישראל. שלמה המלך אומר,"רֵאשִׁית חָכְמָה, קְנֵה חָכְמָה; וּבְכָל-קִנְיָנְךָ, קְנֵה בִינָה" (משלי ד' ז'), בדבריו על הפרשה רבנו בחיי מסביר שפסוק זה קשור למסעות בני ישראל במדבר. מה בעצם אומר לנו שלמה המלך? החכם באדם אומר לנו שיש סכנה בעיסוק בחכמות אחרות חוץ מחכמת התורה, "שאילו התעסק בשאר החכמות תחילה, יטו את לבבו מדרך החכמה ויולידו בו דעות נפסדות... שאם לא למד חכמת התורה תחילה, ולא ראה התורה באור האותות והמופתים והניסים הגדולים והמפורסמים, קרוב הוא להימשך אחר הטבע ולהאמין קדמות העולם, כי לכך נקרא הטבע בשם הזה, כי יטבע האדם ביון מצולתו וירד לבאר שחת... קרוב שיסתפק... וישתבש בדרך האמונה" (רבנו בחיי, מסעי).

שישים ריבו אנשים ובנוסף זקנים, נשים וטף הלכו את מ"ב המסעות במדבר. מי שלא למד את חכמת התורה תחילה, עלול לומר שהמדבר הזה שהלכו בו היה מדבר רגיל, אולי קרוב למקומות ישוב, אולי היו שם נאות מדבר רבים, ואולי היו שם בארות מים רבים, ימצא תירוצים רבים בדרך הטבע, איך יכלו כל אותם אנשים לחיות ארבעים שנה במדבר. אלא שהכתובים שלנו אומרים שזה בפירוש לא היה מדבר רגיל - כמו שכתוב,"הַמּוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא, נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב, וְצִמָּאוֹן, אֲשֶׁר אֵין-מָיִם" (דברים ח' ט"ו), "לֹא מָקוֹם זָרַע, וּתְאֵנָה וְגֶפֶן וְרִמּוֹן, וּמַיִם אַיִן, לִשְׁתּוֹת" (במדבר כ' ה') - בקיצור, מקום קטלני ובטח שלא מקום להוליך בו עם שלם במשך ארבעים שנה.

אומר רבנו בחיי, לכן התורה האריכה כל כך בסיפור המסעות שעשו בני ישראל, שיתפרסם הפלא הגדול לדורות הבאים אשר לא ראו את הענין ותהיה האמונה קבועה בליבם, כי קיבלו את הידע מאבות לבנים במשך כל הדורות שעברו מאותם הימים - איך עמדו בני ישראל במדבר, שלא בדרך הטבע, אלא ע"י

פרשת מסעי

הקב"ה עצמו ומשה עבדו, איך נעשו להם כל הניסים הגדולים, ענני הכבוד, בארה של מרים, לחם מהשמים, הצלה מהנחשים והעקרבים שוכני המדבר הנורא ועוד.
אנו בסיום ספר במדבר, אחרי שלמדנו את כל הקורות את בני ישראל במדבר. במציאות העכשווית, לעיתים קשה להאמין שאכן הדברים הכתובים במקרא, במדרש, הם אכן האמת לאמיתה. לעיתים הספק מתעורר. בדיוק בשביל זה, אומר רבנו בחיי, באה התורה וחוזרת על כל המסעות, להדגיש את הנס הגדול שמעל לכל טבע. אבל בשביל לחזק את האמונה צריך לשמוע בקולו של החכם באדם, לשכוח את כל הידע שלנו וללמוד את חכמת התורה קודם כל ולפני הכל.

<u>שמות המסעות</u>
אחת הסיבות שהתורה מפרטת לנו בפרטי פרטים את שמות המסעות היא כדי ללמד אותנו על הטבע הרוחני של המסעות וללמד אותנו על דרכו של כל אחד מאתנו במסעות התודעה של החיים. אומר רבנו בחיי, "נמנו המסעות בשמותם להורות שהכל תלוי כפי מחשבתם של ישראל בהקדוש ברוך הוא" (רבנו בחיי על התורה). כשהיו בני ישראל דבוקים בבורא, זכים במחשבתם ועושים רצונו, נוסעים במחשבתם ממחשבה רעה לטובה, היתה מידת הרחמים שעליהם, מרחמת ומגינה עליהם, והיו חונים "בהר שפר", או "במתקה". אלא שכאשר היו חוטאים ונוסעים ממחשבה טובה לרעה, היתה מידת הדין תלויה עליהם, והיו חונים "בחרדה", "בדפקה" או "במרה".
הכל תלוי במחשבתו של היהודי. הקב"ה מוליך אותנו ורוצה להוליך אותנו רק לטובה. אור אינסוף מושפע תמיד לכל הבריות במטרה אחת, להיטיב לנבראיו, להביאם אל התכלית השלמה. אלא שהמסעות שאנו עוברים בחיינו, בדרך אל האור, נרשמים על פי ההכנה של הכלי, על פי המחשבות שיש לנו באותם הרגעים, אם במידת הדין ואם במידת הרחמים.

<u>קביעת המסעות</u>
נאמר שמלכתחילה היו בני ישראל אמורים לעבור את מ"ב המסעות בדרך שלושה ימים ומיד לסיים את התיקון ולהיכנס אל הארץ המובטחת. אלא שבגלל שחטאו, נענשו, והמסעות לקחו ארבעים שנה. בכל מקרה ומעשה האור מתגלה בהתאם לכלי. כך גם לגבי המסעות שלנו, אור התיקון שבכל מסע מתגלה בהתאם לגילוי הכלי מצד האדם. כמו שכתוב בנביא, "כִּי אַתֶּם קֹבְעִים אֹתִי" (מלאכי ג' ח'). כל אחד מאתנו, במחשבותיו, בדיבורו, ובמעשיו, קובע למעשה כמה זמן יקח כל מסע ואיזה אופי יהיה לו. האדם הוא הקובע את מהלך מסעותיו.

<u>ארץ הצבי</u>
בפרשה מתוארים גבולות ארץ ישראל באריכות ובסופו של התאור כתוב שאלה גבולות הארץ לתשעה וחצי השבטים הנכנסים אליה וכתוב, "כִּי לָקְחוּ מַטֵּה בְנֵי הָרְאוּבֵנִי, לְבֵית אֲבֹתָם, וּמַטֵּה בְנֵי-הַגָּדִי, לְבֵית אֲבֹתָם; וְחֵצִי מַטֵּה מְנַשֶּׁה, לָקְחוּ נַחֲלָתָם". אומר על זה "אור החיים הקדוש" שבפסוק זה מתורץ מפני מה נכתבו גבולות הארץ כפי שנכתבו, שאם היו נכנסים גם שנים וחצי השבטים הנוספים, היה הקב"ה מרחיב את גבולות הארץ עוד ועוד, כדי שתוכל לקלוט את כולם.
ארץ ישראל נקראת ארץ הצבי. כתוב בגמרא, שהארץ היא כמו צבי, כפי שעורו של הצבי מתכווץ כשפושטים אותו מעל הצבי, עד שאי אפשר לדמות שהצבי היה אי פעם בתוכו, כך גם ארץ ישראל מתכווצת ומתרחבת בהתאם לישיבת בני ישראל בתוכה, "בזמן שיושבין עליה רווחא ובזמן שאין יושבין עליה גמדא" (מסכת גיטין). מקובל מחז"ל שמרגע שנקבעו הנחלות לשבטים על פי הגורל, התרחבה כל נחלה להכיל בתוכה את אותו השבט. כך שגם אם היו נכנסים שנים וחצי השבטים הנוספים, היתה הארץ מתרחבת כדי להנחילם בה.
אפשר שבגלל זה חמור כל כך הציווי לסלק מהארץ את כל העמים הזרים שיושבים בה עד כניסת בני ישראל, וכתובה אזהרה שאם לא נעשה כן, "וְצָרְרוּ אֶתְכֶם--עַל-הָאָרֶץ". צררו מלשון הצרה. כל עוד שאנו

פרשת מסעי

מאפשרים לאומות אחרות לשבת כאן ובודאי שכל עוד אנו נדבקים בתודעה שלהם, בפנימיות שלנו, הארץ מתכווצת ונהיית מקום צר שאינו יכול להכיל אותנו. אנחנו חייבים להבין שארץ ישראל היא ישות חיה ומגיבה לתודעה של היושבים בה. אם אנו באמת רוצים לנחול אותה, אנו חייבים להחזיק בתודעה נקיה מכל השפעה שאינה דרך ישראל הקדושה.

סוף דבר
דיברנו על שם מ"ב המעלה, השם שיכול להעלות את האדם במסעותיו ממקום הקליפות אל עולם של קדושה ושלמות, השם שעוזר בברור הניצוצות. גם דיברנו על כך שהמחשבה והמודעות שלנו הם אלה שקובעים את אופי מהלך המסעות שאדם מחויב לעבור, וקובעים את התרחבות או התכווצות מקומו של האדם בארץ. עולה מכל אלה שההתקדמות הרוחנית שלנו תלויה בעיקר בנו ובמעשינו, בראש ובראשונה באיזה תודעה אנחנו בוחרים להיות.
כתוב שלעתיד לבא, לפני הגאולה הסופית, הקב"ה יעביר את עם ישראל את אותם מ"ב המסעות במדבר, וכתוב שמקום המדבר יהפוך למקום ירוק של עצים ומים, במקביל לכך שמקומות הישוב יהפכו למדבר שומם. בדברי חז"ל אלו רמוז אולי עיקר הלימוד של הפרשה.
רבנו בחיי מביא את דברי המדרש "תנחומא" על העתיד לבא ואומר, "אתה מוצא שעתיד המדבר להיות ישוב והישוב להיות מדבר, שנאמר, "וְאֶת-עֲשָׂו, שָׂנֵאתִי; וָאָשִׂים אֶת-הָרָיו שְׁמָמָה, וְאֶת-נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מִדְבָּר" (מלאכי א' ג'), המדבר ישוב, שנאמר, "אָשִׂים מִדְבָּר לַאֲגַם-מַיִם, וְאֶרֶץ צִיָּה לְמוֹצָאֵי מָיִם" (ישעיה מ"א), ונאמר, "אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה, וַהֲדַס וְעֵץ שָׁמֶן; אָשִׂים בָּעֲרָבָה, בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר--יַחְדָּו"(שם)" (רבנו בחיי על התורה).
כל אחד בודאי נוכח שמקומות בנפשו, שהיו שוקקי חיים, המקומות של עשו, מקומות הקליפה, הופכים במהלך המסע הרוחני, למדבר שומם, ואילו מקומות שנראו כמדבר ציה, מתעוררים לחיים והופכים להיות מקור החיות. כך גם הימים האלה, ימי בין המייצרים, ימים של דין, קושי ועצב גדול לעם ישראל, יהפכו לעתיד לבא, ב"ב, לימים של שמחה. כשבראשם תשעה באב, מיום של חורבן, יומו של הנחש, יתגלה כיומו של משיח (משיח ונחש אותה הגימטרייה), והכל בהתאם למעשיהם של עם ישראל. נדרש מאתנו לעבור מתודעה מצומצמת ומהלך רוח של שנאת חינם, לתודעה חדשה של אהבת חינם והשפעה הדדית טובה. אז נזכה כולנו לראות את המהפך הזה, בתוך כל אחד מאתנו וכמובן במציאות הכללית של עם ישראל.

מסע כומתה (ונעליים)

מדי ערב השתרע גיא על מיטתו והעיף את שתי נעליו לאוויר דירת החדר שלו, והן נחתו על הרצפה ברעש גדול. מותש היה בשובו מעבודתו.
באחד הבקרים בעת שירד בחופזה במדרגות הבניין, עלה מולו לאיטו חיים, השכן הקשיש מהקומה שתחתיו. "גיא", פנה אליו חיים בתוכחה, "אתה חסר-אחריות"!
"מה"!? נדהם גיא. "למה אתה חושב ככה"?
"תראה", השיב חיים, וניכר היה שלא נח לו להגיע לשיחה הזו. "אתה צעיר, הולך לישון מאוחר. אני מבוגר, בתשע אני נכנס לישון. בחצות לילה מעוררות אותי הנעליים שאתה מטיח ברצפה, ושעתיים נוספות חולפות עד שאני נרדם שוב. תנסה להתחשב"...
"אני מתנצל מעומק לב", חש גיא אי נוחות. "אני מבטיח לך שמהלילה זה ייפסק".
בלילה השתרע גיא על מיטתו והעיף נעל אחת באוויר. לפתע נזכר: הזקן...
את הנעל השנייה חלץ בשקט ונרדם. לאחר שעה הוא שומע דפיקות בדלת וחיים הקשיש צועק: זרוק את הנעל השנייה, אני רוצה כבר לישון...
***
השאלה בה נוגעים רוב ככל מפרשי התורה בפרשתנו, נמצאת בפסוק הבא: "ויכתוב משה את מוצאיהם

פרשת מסעי

למסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם". פירוש המילים "מוצאיהם למסעיהם" הינו היציאה למסע, והמסע עצמו.
השאלה הינה פשוטה: ראשית, מדוע חזרה התורה באותו פסוק פעמיים על אותו מושג. ושנית, מדוע הפכה את סדר הדברים?
רבי נחום יאסער, היה מנקיי הדעת של ירושלים של לפני כתשעים שנה. באחד הבקרים הגיע ר' נחום לבית המדרש, ופגש בידידו רבי נטע צוינווירט.
"ר' נטע", התרגש ר' נחום למראה ידידו, "אני רוצה לספר לך שהיום בבוקר שמעתי בת-קול משמים"!
ר' נטע הסתכל בר' נחום שנודע כיהודי שרחוק מאוד מהלצות ובדיחות, וניסה להבין: בת-קול זו, על מה ולמה. אבל ר' נחום המשיך בסיפור: "היום כשקמתי משנתי, שמעתי בת-קול משמים 'נחום נחום, צא לחפש את הנעליים שלך'.
"כן, ר' נטע. הנעליים שלי אבדו, ובת-קול משמים הודיעה לי שעלי לחפשם. יצאתי למסע חיפוש אחרי הנעליים ברחבי הבית (הלא מאוד גדול...), בחדר השינה תחת המיטה, בחדר שינה הנוסף שם ישנו הילדים, במטבח ואף בפרוזדור הצר. אפס, לא מצאתי מאומה. חזרתי לחדר השינה - לאחר עשר דקות של חיפוש - והתכוופתי לראות האם הנעליים נמצאות תחת הארון, ושוב שמעתי בת-קול...
'"נחום נחום, הגיע הזמן להפסיק את החיפושים'. כן, ידידי, הנעליים נמצאו"...
אנו נוטים בטבעיות לחייך מול כזה סיפור יהודי חיננני, אולם ר' נחום היה רציני מאוד כשסיפר אותו. ומדוע? משום שהוא הסתכל על העובדה שנעליו אבדו ועל-הבוקר הוא צריך לבזבז עשר דקות יקרות מפז כדי למוצאן, כעל שליחות משמים.
מבחינתו, כל קושי בחייו של יהודי, החל מחיפוש אחר מפתח פשוט, דרך מציאת פרנסה לבית ששני ההורים לא עובדים בו, ועד ילד חולה במחלה שדורשת אשפוז - לא על אף אדם מישראל - כולם הם "מסעות" ששולח הבורא יתברך לאדם.
הבורא הוא זה ששולח אותנו ל"מסע" הזה, המסע מתקדם לפי רצונו ואורך זמן כפי שהוא מחליט, כשמגיע הזמן להפסיק את המסע - "מוציא" האלוקים את האדם מן העניין.
בשונה מדרכנו אנו, הנוטים להתמקד בקושי ולראות בו אמצעי כתכלית למטרה (לדוגמה: עבודה במשך חודש, כדי לקבל משכורת בסוף החודש), הבורא מכין לנו אין ספור "מסעות" בחיים, כשהמסע עצמו משמש כתכלית. וכשמסתיים המסע, שולח לנו האלוקים "כרטיס אדום" ו"מוציא" אותנו ממנו.
***
ברצוני להציע כאן זווית אישית לאור הסיפור שהבאנו כאן - שהעניק לנו פרשנות תמימה וטהורה להשגחת הבורא עלינו - כתירוץ לשאלה בה פתחנו: מדוע חזרה התורה פעמיים על המילים "מסע" ו"מוצא", ומדוע שינתה את הסדר:
"אלה מסעיהם למוצאיהם": ייתכן שבפסוק ישנו רמז ללידתו של היהודי ו"מסעו" בעולם הזה. התכלית, כפי שאנו יודעים, אינה בחיי העולם הזמני הנוכחי, כי אם חיי-עולם נצחיים. לכן בתום המסע הזה הוא 'יוצא' מכאן. "מסעיהם" הינם עבור "מוצאיהם" בסוף החיים.
אבל הדגש אינו על חיי עולם הזה, אלא דווקא על מה שנעשה בו וישמש אותנו לעתיד לבוא. לכך מדגישה התורה "ויכתוב משה" - על מה ניתן דגש בצורת כתיבה של כל מעשה? "את מוצאיהם" - היציאה מן העולם הזה לאחר הצטיידות בתורה ומעשים טובים, ל"מסעיהם" - המסע האמיתי של כל אדם שיביא אותו אל התכלית.

ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה' (לג,ב)

ויש להבין למה האריך לכתוב את המקומות שמהם יצאו ולשם נסעו וצ"ב.

ונראה דהנה ס"ל לרבנן (זבחים יג, א) דאם הוליכו את הדם למזבח שלא לשם חטאת הקרבן פסול, ואף דמצי לשחוט בצד המזבח ולזרוק מיד, והיינו שאין ההילוך מצוה וחובה רק אמצעי לקרב את הדם למזבח,

בס"ד

פרשת מסעי

מ"מ כיון שעתה נעשה בתורת מצוה לכן שלא לשמה פוסל, ע"ש.

וחזינן דהילוך אף כשהוא אמצעי מ"מ כשא"א בלא זה חשיב מצוה, והנה ההולך ממקום למקום הלא עיקר כוונתו לבא למקום השני ואין ההליכה אלא אמצעי לכך, אולם שאני הדבר בהמסעות דבגמ' (עירובין נה, ב) איתא דדגלי מדבר כיון דכתיב בהו על פי ה' כמאן דקביע דמי (וחשיבי כעיר למדידת אלפיים אמה) ע"ש. ומבואר דכיון שהיה ע"פ ה' אי"ז כנסיעה והעברה בעלמא אלא כל חנייה חשובה בפ"ע כיון היא מצוה, וזהו דאמר קרא ע"פ ה' שהכל היה בכוונה מיוחדת ומלבד להגיע למחוז חפצם קיימו מצוה בעצם המסע לקיים רצון ה', ולזה האריך הכתוב לומר את כל המקומות דכ"א היה בגדר מצוה וקמ"ל שקיימו מצוה זאת בשלמות.

ויסעו מקברות התאווה ויחנו בחצירות (לג,יז)

כאשר נתבונן היטב במעשינו - אמר קבי ישראל מאיר הכהן מראדין, בעל ה"חפץ חיים" - נראה שבעוונותינו הרבים דפי הש"ס פרוסים אצלנו על כתלי הבית... דפי המשניות על הכיסאות היפים והשולחהות ינאים, וכן ספרי ההלכה פרושים על בגדינו היפים ובגדי כל אנשי ביתנו.

למה הכוונה- ? אמר ה"חפץ חיים" - אל תטעו לחשוב שאני ממשיל משלים.... אוכיח לכם את דברי!

במדרש משלי פרק עשירי מובא שלעתיד להוא כאשר האדם בא לפני בית דין של מעלה שואלים אותו על כל מעשיו. על הכל! האם למדת מקרא! משנה? גמרא? הלכות? ועוד ועוד.

והנה - המשיך ה"חפץ חיים" - אם שואלים אותו על הכל כמובן מאליו כי מתחילה ניתנה בו דעם מסעקה כדי שיוכל להשיג הכל.!

וכאשר יתבונן האדם בעצמו ויבדוק אם מעשיו בכל ימי חייו יראה בעצמו שכמעט אין בו מאומה מכל זה... לא משנה לא מקרא לא גמרא ואף לא הלכות... ואף אם הוא יודע במקצת, ידיעתו מועטה מאוד...

כאשר ירצה בעצמו להבין את סיבת הדבר לאן הלכו כוחותיו וזמן ימי חייו, ימצא שהחליף את כוחות שינתנו לו לשם לימוד הש"ס בכוחות להשיג דירה נאה של כמה חדרים... את המשניות החליף בכיסאות ושולחנות...את ספרי ההלכה החליף בבגדים...

בסכלותנו החלפנו עולם עומד בעולם עובר...!

בעוונותינו הרבים - סיים ה"חפץ חיים" - אנו דומים במעשינו לפראים שבאפריקה שמחליפים כסף וזהב במיני צעצועים.

והורשתם את הארץ וישבתם בה (לג,נג)

לדברי הרמב"ן (הוספות למ"ע מצווה ד) נאמר במקרא זה איסור לצאת מארץ ישראל לחו"ל.

והנה בגמ' (קידושין לא, ב) נאמר, שרב אסי בא לפני רבי יוחנן אמר ליה מהו לצאת מארץ לחו"ל, אמר ליה אסור, ושוב שאלו לקראת אמו מהו, א"ל איני יודע. ומבואר בגמ' שרבי יוחנן לא ידע אם מותר לרב אסי לצאת לחו"ל, ואף שכוונתו היתה לצאת לקראת אמו ויש בזה משום כיבוד אם, מ"מ הסתפק רבי יוחנן אם מותר לרב אסי לצאת בשל כך לחו"ל.

ולכאורה מכאן יש להקשות על דברי המג"א (סימן תקלא סק"ז), שכתב שמותר לצאת לחו"ל כדי לראות פני חברו, דמקרי מצווה. והוכיח כן מדברי הרמ"א (רמח, ד) שסובר שללכת לראות פני חברו נחשב ללכת לדבר מצווה.

והרי מגמ' זו מבואר שאף לקראת אמו לא ידע רבי יוחנן אם מותר לרב אסי לצאת לחו"ל, אף שיש בזה משום כיבוד אם, ואיך פשוט לו למג"א שלקראת פני חברו מותר, ואם לקראת חבירו מותר לצאת לחו"ל כל שכן שאם הבנים שמחה בראותה ילדיה מעשה ידיה, יתר על שמחת הלב שיש למי שהולך לראות פני חברו. ואם כן כ"ש שלקראת אמו יהיה רשאי לצאת לחו"ל.

ונראה בזה, ששונה איסור שנאסרו הכהנים לצאת לחו"ל מהאיסור שנאסרו ישראל לצאת לחו"ל, דכל ישראל האיסור עליהם לצאת לחו"ל הוא מצד מצוות ישיבת ארץ ישראל אי מדאורייתא (לרמב"ן הנ"ל), אי מדרבנן (לדברי הרמב"ם) ועי' (שד"ח מערכת א' אות רמ"ו, וראה בספר המפתח פ"ה ה"ט מהל' מלכים).

אך לבני אהרן הכהנים נוסף טעם באיסור היציאה לחו"ל, גם משום טומאה שגזרו חכמים טומאה על ארץ העמים, כמבואר בגמ' (ע"ז יג, א) שאסור לכהן לצאת לחו"ל כי אם ללמוד תורה ולישא אשה, שגזרו טומאה על כל ארצות שמחוץ לארץ ישראל כדאיתא (בשבת סו, א).

ויותר מכך, דעת הירושלמי היא שכל האיסור לצאת לחו"ל אינו אלא לכהן, כמו שכתב הגר"א (או"ח סי' תקלא סוף סע' ד).

והנה בגמ' (מגילה כב, א) רב כהנא ורב אסי נקראים 'כהני חשיבי דארעא דישראל', הרי שרב אסי היה כהן. ומעתה י"ל היטב, שאמנם פשוט הוא שמצווה של ראיית פני חברו מתרת לישראל לצאת לחו"ל, וכדברי המג"א. אך רב אסי שהיה כהן שאל האם גם לו שהוא כהן, מותר לצאת לחו"ל, שהרי גזרו טומאה על חו"ל, ושמא ליטמאות בטומאה זו אסור גם כשיוצא לצורך מצוות כיבוד אם.

ואף שבגמ' (ע"ז יג, א) מבואר שללמוד תורה ולישא אשה מותר לכהן לצאת לחו"ל, מ"מ שמא לגבי מצוות אלו הדין שונה, שהן מצוות חשובות כלשון התוס' שם. ויש לומר שלא לכל המצוות הותר לכהן לצאת לארץ העמים, כי אם להנך מצוות חשובות, לכך לא פשיטא ליה לרבי יוחנן אם לרב אסי, שהוא כהן, מותר לצאת לחו"ל. ויעוי' בגמ' (קידושין לא, ב) דדוקאר רב אסי אמר 'אי ידעי לא נפקי', כששמע שנפטרה אמו בשונה מאחרים, ולהמתבאר י"ל, ששונה דינו של רב אסי היות שכהן היה, ומחמת היותו כהן, לא היה יוצא לקראת אמו אם היה יודע שנפטרה כבר, מחמת האיסור להיטמא בארץ העמים.

ואלה שמות האנשים למטה יהודה כלב בן יפונה (לד,יט)

יש להבין מדוע לא השעיר אשר נשחט במקדש הוא המכפר על עוונות בני ישראל, אלא דווקא זה שנשלח למדבר? ועוד קשה מדוע השעיר אשר נשלח אל ארץ גזירה נשלח על ידי איש עתי, שאינו כהן - הרי גם זו מעבודות המקדש והכפרה?

והנה כבר ביאר הרמב"ן שטעם הקרבנות הוא בשביל שיראה האדם מה עושים לקרבן ויחשוב בליבו שאותו דבר היו צריכים לעשות לו בגלל חטאו, ורק ה' חס עליו ואיפשר לו לתת תחליף במקומו. אם כן, כאן כאשר יחשוב באיזה מיתה משונה ואכזרית הקרבן הזה נהרג מיד עולים בדעתו הרהורי תשובה.

ועל פי זה נראה ליישב גם את השאלה השניה שהעלנו - הסיבה שנשלח למדבר וגם נשלח על ידי איש

זר ולא כהן היא שכך מועבר המסר לכל יהודי, שהענישה מאיתו יתברך יכולה להתבצע לכל אחד ובלי מגבלה של מקום.

ואת הערים ... שש ערי המקלט אשר תתנו לנס שמה הרצח ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר (לה,ו)

"אמר אביי: הללו (שש ערי מקלט) קולטות בין לדעת בין שלא לדעת, הללו (ארבעים ושתים ערי הלויים) לדעת קולטות, שלא לדעת אינן קולטות". "אמר רב כהנא: מחלוקת (אם מעלים שכר ללויים או לא) –בשש ... אבל בארבעים ושתים – דברי הכל היו מעלין להם שכר" (מכות).

בדברי חז"ל אלו מצינו שני חילוקים בין ערים אלו: א. שבשש ערי המקלט נקלט הרוצח אף אם נכנס אליהן ללא ידיעה שערי מקלט הן, מה שאין כן ערי הלויים, שאינן קולטות אלא אם כן נכנס אליהן הרוצח מתוך כונה וידיעה שהן ערי מקלט. ב. שבשש ערי המקלט פטור הרוצח מלהעלות שכר ומיסים לדרים שם, ואילו בערי הלויים צריך הרוצח לשלם שכר ולהשתתף בכל הוצאות העיר.

השאלות המתעוררות הן: א. מדוע נשתנו דינן של ערי הלויים מדינן של שש ערי המקלט בשני ענינים אלו? ב. הדמיון בין מסעות בני ישראל המוזכרים בפרשה 42 – מסעות, למנינן של ערי הלויים .42 – האם יש סיבה לדמיון?

ובהסבר הדברים הוא, שהרי נאמר: "אשר ירצח את רעהו בבלי דעת". תוצאה זו של רציחה בשוגג נובעת מחוסר ההתבוננות של הרוצח במעשיו ותוצאותיהם, שהרי אילו היו מעשיו במחשבה וב"דעת", היה ודאי שוקל יותר את פעולותיו ולא היה בא לידי רציחה בשוגג. חסרון זה נובע מחסרון בהנהגת חייו על פי התורה, כמובא "אין דעת אלא תורה".

מעתה, ערי הלויים הינן ערים שבהן יכול הרוצח להתחנך ולתקן מעשיו, ואילו שש ערי המקלט קולטות את הרוצח אף על פי שאין בהן יכולת לתקן מעשיו, ציוה הבורא על הכנתן מכח רחמיו על הרוצח בשגגה. ומובן שבשש ערי מקלט פטור הרוצח מתשלום מיסים לאנשי העיר משום שניתנו לו משום שהתורה חסה עליו ולכך אין הוא צריך לנהוג כאחד מתושבי העיר, ואילו ערי הלויים ניתנו כדי שיה חלק מאנשי העיר וילמד ממעשיהם, ולכן עליו לשלם את הוצאות העיר, שרק כך יוכל ללמוד מהם כיצד מתנהלים חיי על פי התורה.

במסעות בני ישראל היה החלק של "ויסעו" והחלק של "ויחנו", היות והמסעות היו דרך ההתעלות של בני ישראל מטומאת מצאים, קושי זה של עקירה ממקום מושבם הקנה להם את העליה למדרגה של קדושה, ואילו ההפסק בחניה נועד להשריש את המדרגה החדשה לבל תאבד, התבוננות שנעשתה בזמן החניה, כך נועדה השהיה של הרוצח בערי הלויים להתבוננות ולקניית הדעת.

והקריתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה לכם ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה (לה,יא)

ובמס' מכות שנינו, שאם העידו ב' עדים על אחד שהרג בשגגה וחייב גלות והוזמו אין העדים שהוזמו גולין, ונלמד מפסוק 'הוא ינוס אל אחת הערים האלה' ולא זוממין, וצ"ב מאי שנא בהא דנתחדש דאינם מקבלין זממתם.

ואפשר להסביר ענין זה, ע"ד שאם העידו ב' עדים על שורו של אחד שהרג ובעל השור נתחייב כופר, הדין

פרשת מסעי

דהמוזמין אינם משלמים כופר, אף דכתיב ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו, ומבואר שם למ"ד כופר כפרה והעדים שהוזמו לאו בני כפרה נינהו, ופירש"י שהרי שורם לא הרג, ואמרינן שם עוד למה בהורג קרוב למזיד אינו גולה, משום דגלות כפרה וקרוב למזיד אינו ראוי שיהיה לו כפרה בגלות לעיר מקלט, חזי' דגלות נמי חשיבא כפרה.

ועפ"ז אפשר לבאר אמאי העדים המוזמין אינם גולין לעיר מקלט כיון דלאו בני כפרה נינהו, שהרי סו"ס לא הרגו, ולמדים מכאן שאע"פ שהתורה מדגישה שהרג ב'פתע' 'בלא איבה' 'בלא צדיה' 'בלא ראות' 'והוא לא אויב לו' 'ולא מבקש רעתו', אעפי"כ חייבה התורה בכח ב"ד שיגלה לעיר מקלט וישב שם עד מות הכהן הגדול, ועי"ז יהא לו כפרה.

ובמשלי (יט) שנינו 'גם בלא דעת נפש לא טוב', כשהנפש טוב, גם בלי דעת לא יוצא מכשול מתחת ידו, ובפרט מכשול כזה שהרג נפש בשגגה, ודמו ודם זרעו וזרע זרעו צועקים אלינו מן האדמה, ורובץ עליו עוון נורא, ואם על אכילת כזית חלב בשוגג חייב להביא קרבן חטאת, בכדי לכפר על נפשו, כ"ש מי שהרג בשגגה שצריך כפרה גדולה וגלות מכפרת, ומובא בפוסקים שאם אחד שלח להוליך איזה דבר ובאמצע הדרך נהרג, השולח צריך כפרה ועבור תיקון נפשו צריך להתענות הרבה וסיגופים גדולים כמובא בפוסקים, כ"ש כשהוא בעצמו הרג את האדם

הוא זכאי (לה,כד)

"ושפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם על המשפטים האלה" (לה, כד)
בפסוק שנכתב מיד אחריו, אומרת התורה: "והצילו העדה את הרוצח מיד גואל הדם" וכו'.
תורה היא וללמוד אנו צריכים: אם הרוצח בשוגג אכן אשם ולכן אומרת התורה העמידוהו למשפט (ושפטו העדה), מפני מה מצוה התורה להצילו מיד גואל הדם שניתנה לו רשות לגאול את דם קרובו מיד מכהו.
הרי לכאורה ניתן היה לפסוק שלגואל הדם אסור לעשות דין לעצמו, כמו ברוב דיני התורה בהם נזקקים אנו לדין תורה בכדי לדעת מי האשם ומי הזכאי. בפרט כאן שהרצח לא התבצע במזיד.
זאת ועוד, במשנה (מכות פ"א, מ"י) אמרו חכמים: "סנהדרין ההורגת (רוצח) אחד בשבוע (בשבע שנים) נקראת חבלנית. רבי אלעזר בן עזריה אומר, אחד לשבעים שנה. רבי טרפון ורבי עקיבא אומרים, אילו היינו בסנהדרין לא נהרג אדם מעולם"...
השאלה שבה ועולה מתחילת המשנה וסופה גם יחד: מדוע סנהדרין ההורגת רוצח אחד לשבע שנים או יותר מכך אחד לשבעים שנה - נקראת חובלנית, וכי אשמים חכמי הסנהדרין בכך שמאן-דהו רצח אדם (בשוגג כמובן...).
ואם נאמר שרוצח בשוגג זה חייב מיתה, כיצד הודיעו ר"ט ור"ע בוודאות מוחלטת שאילו היו בסנהדרין לא נהרג אדם מעולם.

***

אחד האדמורי"ם שנודע כמקרב את כל חסידיו, בין אלו שנודעו כצדיקים ובין הבינונים ואפילו אלו שנודעו כבעלי עבירה מובהקים, נשאל על ידי אחד החסידים:
"רבי, אינני מבין. בשלמא את החסידים הצדיקים והבינונים – יכול אני להבין מדוע הרבי מקרב. אולם אלו שידועים בפומבי כבעלי עבירה, מדוע מקרב אותם הרבי? שייכלמו להם ואולי יביא הריחוק מן הרב לתשובתם השלמה".
הצדיק התעלם מן השאלה ולא ענה.
תחת זאת פנה לחסיד ושאל: "באת רק בשביל שאלה זו, או שיש לך עוד מה לשאול"?
יש ויש. הוציא החסיד מאמתחתו חבילה זעירה ושטח את תכולתה על השולחן. אבנים יקרות ומרגליות יקרות ערך נצצו שם בשלל גוונים. "רצוני לקבל ברכה מן הרבי האם לרכוש אבנים אלו", הסביר החסיד.
"וכמה מחירן"? התעניין הצדיק. "אוהו", התלהב החסיד, "אלפי רובלים הצרור כולו, מאות רובלים כל אבן

בפני עצמה".
"אה", הניף הרבי ידו בביטול, "אינני רואה באבנים אלו שום דבר מיוחד. חבל על הכסף".
"לא, רבי", השיב החסיד באכזבה, "בשביל להעריך נכונה את שוויין של אבנים אלו, צריכים להיות 'מֵבִין' גדול באבני-חן. לא כל אחד יכול לקבוע זאת".
"ישמעו אוזניך מה שפיך דובר", נענה הצדיק בנהרה על פניו, "גם כדי לקבוע ערכם של יהודים, צריכים להיות 'מֵבִין' במעלותיהם ודרגתם"...

***

כעת נחזור לשאלות בהן פתחנו:
כשרוצים להאשים אדם במעשה כלשהו, למצוא בו את נקודת החיסרון והפחיתות - זהו הדבר הקל ביותר. גם טיפש יוכל לעשות זאת. ברם, כדי לראות את צדדי-הזכות במעשהו של אותו יהודי, נדרשים לתבונה מיוחדת.
העניקה לנו התורה ציווי מיוחד: הן אמת שרוצח בשגגה זה אשם בכך שנתגלגלה חובה על ידי חייב, אבל לחייב אותו זה דבר שכולם מבינים שצריך, בכדי לזכות אותו - הדגישה התורה שבמקביל לרצון לשפוט, מוכרחים לרצות ל"הציל".
דבר זה לימדונו ר"ט ור"ע בדבריהם: "אילו היינו בסנהדרין", היינו מלמדים זכות על כל יהודי יחד עם כל חכמי הסנהדרין, עד שכולם יכריזו 'זכאי', ולא היה "נהרג אדם מעולם".

וישב בהעד מות הכהן הגדל (לה,כה)

רש"י - לפי שהיה לו לכהן גדול להתפלל שלא תארע תקלה זו לישראל בחייו

ומה דינו של אדם אשר רצח בשוגג בעת שראובן שמש ככהן גדול, ועד שהעמידוהו לדין נפטר ראובן הכהן הגדול, ומנו את שמעון ככהן גדול. עד מתי ישב הרוצח בעיר המקלט?

אומרת המשנה (מכות יא ע"ב): "אם עד שלא נגמר דינו מת כהן גדול, ומנו אחר תחתיו, ולאחר מכן נגמר דינו - חוזר במיתתו של שני".

ולכאורה, מה אשם הכהן הגדול השני? בשלמא הכהן הגדול הראשון היה אשם כיון שהיה לו להתפלל שלא תארע תקלה כזו בימיו, אבל הכהן הגדול השני – הלא, באמת, בימיו לא ארעה תקלה זו, ומדוע מגיע לו כזה עונש?

כך שואלת שם הגמרא: "מאי הוה ליה למעבד- "? מה היה לו לעשות?

ומתרצת: "היה לו לבקש רחמים שיגמר דינו לזכות ולא בקש" - הוא היה צריך להתפלל שיצא זכאי בדינו ולא יזדקק לגלותלעיר מקלט.

והקשו האחרונים: אם הדיינים פסקו שהוא צריך לגלות לעיר מקלט, הרי שזוהי האמת לאמתה, ועל מה היה לו להתפלל, שיעוותו את הדין!?

השיב על כך האדמו"ר מגור בעל ה"אמרי אמת", כי הנה ישנה הלכה בדיני נפשות: "אמר רב כהנא, סנהדרין שראו כלן לחובה, פוטרין אותו. מאי טעמא? כיון דגמירי הלנת דין למעבד ליה זכותא, והני תו לא חזו ליה (סנהדרין יז ע"א), כלומר, כאשר בית דין דנים דיני נפשות וכולם מחייבים - הנדון יוצא זכאי.

והנה כאן, בדינו של הרוצח בשוגג, אומר ה"אמרי אמת", ישבו עשרים ושלשה דיינים, שלשה עשר אמרו

חייב, ועשרה אמרו זכאי. נפסק הדין לחובתו. הכהן הגדול היה צריך לבקש רחמים שכל עשרים ושלשה הדיינים יכוונו לדין אמת ולא יטעו, ואז היו עשרים ושלשה מחייבים, והנדון היה זכאי בדין!

וירד הגבול הירדנה והיו תוצאתיו ים המלח (לה,כה)

כיצד צובעין תכלת של ציצית... ואחר כך מביאין דם חלזון והוא דג שדומה עינו לעין התכלת ודמו שחור כדיו ובים המלח הוא מצוי (רמב"ם, ציצית פ"ב ה"ב) .

רבים תמהו על דברי הרמב"ם, הרי שמו של ים המלח - ים המות מעיד על תכונתו שמונעת מכל סוג של בעל חיים למצוא משכן בתוכו, כיצד יתכן, אפוא, שהחלזון ממנו עושיםאת התכלת יוכל לגדל בו?

האם יתכן שיש חיים בים המלח?

ובכן, בפרשת מסעי אנו קוראים על כך שים המלח משמש כגבול מזרחי לארץ ישראל, מדבר, אם כן, בודאי על אותו ים אשר אותו מכנים אנו כיום בשם 'ים המלח'. אך לגבי הים שמזכיר רמב"ם הדבר אינו ברור כלל וכלל.

רבי יעקב קמינצקי זצ"ל מאריך להביא ראיות לכך שהרמב"ם לא דבר כלל וכלל על אותו ים המכנה כיום 'ים המלח', אלא על הים התיכון, ובכך שקרא לו 'ים המלח' בקש הוא בסך הכל להבדילו מים כנרת שמימיו מתוקים, לאמר, החלזון אינו גדל במים מתוקים אלא במים מלוחים.

ונביא כמה מראיותיו:

א. במסכת מגלה (ו' ע"א) מבאר שהחלזון היה מצוי בחלקו של זבולון, והמעין בסדר גבולות הארץ שנכתבו בספר יהושע יראה שים המלח לא היה בחלקו של זבולון.

ב. בסיום פרוש המשניות לרמב"ם (תרגום ישן) מתנה הרמב"ם את תלאותיו וכותב: 'והשם יתעלה יודע שיש הלכות שחברתי פרושם במסעות הדרך, ויש ענינים שקבצתים ואנכי על גבי הספינות בים המלח'.

והנה, כאן נראה באפן ברור שהרמב"ם קורא לים הגדול 'ים המלח', שהרי על ים המלח נאמר שאין ספינה עוברת בו.

ג. בפרק י' מהלכות כלאים (ה"א) כותב הרמב"ם: 'ויש בכרכי הים כמו צמר שגדל על האבנים שבים המלח'. כאן בודאי אי אפשר לומר שמדבר על ים המלח הנודע, שכן ים כזה אינו נמצא בכרכי הים. אלא בודאי מוכח שהרמב"ם מכנה את כל הימים שמימיהם אינם מתוקים כ'ים המלח'.

ולמעשה, יש בכך נפקא מינה להלכה: הגיע יהודי לרבי יצחק זילברשטיין שליט"א ושאלה בפיו: צללתי במימי ים המלח ומצאתי תכשיט זהב, האם מתר לי להשתמש בו, או שמא עלי לחשש שמא השליכוהו בעליו לים המלח כדין 'אסורי הנאה' שיש להוליכם לים המלח, וממילא אף לי אסור להשתמשבו?

כאשר הציע הרב זילברשטיין את השאלה בפני גיסו הגר"ח קניבסקי שליט"א, אמר לו רבי חיים: 'ים המלח' שעליו נאמר 'יוליך הנאה לים המלח' אינו הים שנקרא כיום ים המלח, אלא כל ים שמימיו מלוחים [מלבד ים כנרת]. ממילא, בכלל לא בטוח שהזהב שנמצא בו הוא מאסורי הנאה, משום שיותר מסתבר שמי שיש לו אסורי הנאה יזרקם לים הגדול, שכן לשם קל יותר להגיע עם ספינה. אלא בודאי נפל זהב זה

פרשת מסעי

מאדם שרחץ שם, וכיון שבודאי התיאש ממנו מותר להשתמש בזה.

זה הדבר אשר ציוה ה' לבנות צלפחד לאמור לטוב בעיניהם תהיינה לנשים אך למשפחת מטה אביהם תהיינה לנשים (לו,ו)

בדברי הפסוק נראה לכאורה סתירה, דבתחילה משמע שיש להן רשות לינשא לאיזה שבט שירצו, ולבסוף הכתוב אמר 'אך למשפחת מטה אביהם תהיינה לנשים'.

ונראה לבאר ע"פ מה שאמרו חז"ל, שבאמת בנות צלפחד לא היו ראויות להוליד כיון שנישאו לבעליהן אחר ארבעים שנה, אלא מחמת צדקתן נעשה להן נס וילדו.

ולכן, בתחילה אמר הכתוב 'לטוב בעיניהם תהיינה לנשים', כיון שנחלת השבט לא ייגרע ע"י הנישואין הללו, כיון שע"פ טבע בין כך לא יולידו ומה שיירש הבעל אין בזה גריעותא, שהרי ירושת הבעל אינה דאורייתא, אבל בכ"ז כיון שחפץ אני לעשות להן נס שיוולדו להן בנים, ואין זה מן הנכון שאעשה נס אשר יגרום את גריעת נחלת השבט של אביהן. לכן מייעץ אני להן עצה טובה שרק למשפחת מטה אביהם תהיינה לנשים, ואז תהיינה האפשרות לעשות להן נס שיוולדו להם בנים, מאחר שלא יגרע נחלת אביהן ע"ז.

(חתם סופר)
ע"פ המבואר יובן המשך דברי הכתוב (פסוק י) 'כאשר צוה ה' את משה כן עשו בנות צלפחד'. ולכאורה פשיטא הוא.
אלא דכיון דהקב"ה אמר להם רק עצה טובה, ואמנם ע"פ דין היו יכולות לישא אנשים כטוב בעיניהן, אך בכ"ז שמעו לעצה טובה של הקב"ה ובחרו להן אנשים ממשפחת אביהן.